

DIMINUAREA STĂRILOR DE CRIZĂ PRIN SISTEMUL ASISTENȚIAL ȘI ECONOMIA SOCIALĂ

Dumitru Stan ^[1]

Rezumat

Studiul prezintă progresia soluțiilor societății față de disfuncțiile ei, plecând de la premisa că orice grupare umană este confruntată cu diverse forme de criză. Unele variante rezolutive sunt considerate *utopii*, altele sunt apreciate ca derivații ale raportării la *idealuri sociale*, iar cele mai multe sunt definite ca *măsurile asistențiale* reactive la deficite sociale concrete. Realitatea reclamă corelarea și coordonarea unor astfel de măsuri, fapt care a determinat formarea *sistemelor de asistență socială*. Când sistemul asistențial este prea puțin eficient, iar societatea este amenințată cu disoluția, se atenuază starea de criză prin intervenția compensatorie a *economiei sociale*. Concluzia întregului demers este că între sistemul de asistență socială și economia socială funcționează o relație de complementaritate care modifică nivelul șocurilor declanșate de crize, făcându-le suportabile.

Cuvinte cheie: *normalitate socială, sistem de asistență socială, justiție socială, economie socială, complementaritate funcțională, capacitate asistențială, ideal social*

1. Delimitări conceptuale: utopie, ideal social, normalitate, anormalitate. O concluzie banală a gândirii sociale este aceea că nu a existat vreodată în realitate o societate perfectă. Mediile socio-umane, de la cele primitive și până la cele civilizate postmoderne, s-au confruntat mereu cu experiențe critice sau patologice de genul sărăciei, violenței, discriminării, neglijării, sinuciderii, incestului, inechității, înstrăinării etc. La fel de mult timp, indivizii și grupurile au resimțit presiunea identificării cât mai grabnice a soluțiilor de contracarare a acestor traume. *Cu cât șocul provocat de asemenea experiențe a fost mai mare și cu cât capacitatea reactivă sau de combatere imediată a lor a fost*

---

^[1] Conf. dr., Director al Departamentului de Sociologie și Asistență Socială, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Bd. Carol I, nr. 11, 700506, Iași, România; e-mail: dtrustan@yahoo.com.

mai mică, cu atât oamenii au formulat mai ușor variante controversate și pitorești de remediere. În proiectele intelectuale de compensare a insuficiențelor și crizelor realității și-au făcut loc scenarii naive, fanteziste, în care numeroase dintre disfuncțiile curente ale zonelor rezidențiale sunt eludate ori chiar nerecunoscute ca având vreun rol. Unele dintre aceste construcții imaginare au căpătat tonuri radicale, ajungând până acolo încât neagă evidența și exclud cu desăvârșire posibilitatea apariției fenomenelor sociale disruptive. Altele recomandă tratarea cu indiferență a tuturor tipurilor de neajunsuri, prezente frecvent în spațiile sociale, pe motiv că pot fi depășite de oameni în mod spontan. Pe aceeași linie exaltată se înscriu și teoriile care consideră mediul uman oricând capabil să înlăture fenomenele disfuncționale, încă din fazele lor incipiente de manifestare, cu condiția descoperirii și adoptării unor variante perfecte de organizare.

În asemenea contexte de înțelegere a alternativelor de poziționare a participanților la viața socială față de diversele înfățișări ale crizelor, se poate afirma că, în societăți imperfecte prin natura lor, au apărut multe modele ideale de societate. Pentru momentele în care au apărut, fiecare dintre acestea nu a însemnat altceva decât o *proiecție asupra unui sistem social perfect* sau o închipuire, mai mult ori mai puțin detaliată, despre o oază de beatitudine socială.

Modele rezolutive cu această nuanță semantică au fost, adesea, doar sugerate sau creionate în linii mari de actorii umani obișnuiți; fiind rezidenți în medii sociale nu doar imperfecte, ci de-a dreptul disfuncționale ori amenințate cu disoluția, aceștia au propus rezolvări urgente, fundamentate pe date empirice, intuiție și, în cel mai bun caz, pe gândire ostensivă. În schimb, actorii umani preponderent raționali, atestați ca gânditori de mare înțelepciune și prestigiu - precum Platon, To. Campanella, Th. Morus, R. Owen, Ch. Fourier, K. Marx, H. Spencer, J. Fourastie ș. a. - au depășit nivelul soluțiilor empirice și cu valabilitate doar pentru perioada imediată. Ca atare, ei au elaborat *modele impecabile sau ideale de societate*, recomandându-le ca salvatoare pentru umanitate și aplicabile în toate timpurile, în toate locurile. Făcând apel la conceptualizări de filosofie socială ori de sociologie, numele acestor analiști ai societăților și comunităților umane au rămas în istoria gândirii sociale, mai ales pentru ingeniozitatea imaginației lor și felul în

care au trasat contururile perfecțiunii sociale. În esență, mediile rezidențiale descrise în teoriile lor sunt apreciate ca permanent (auto)generatoare de confortabilitate și armonie existențială, străine de stări patologice, organizate în forma unui sistem de sisteme și producătoare de mare stabilitate prin faptul că sunt capabile să rezolve cu promptitudine orice semn de criză internă.

Fiecare realizare intelectuală din genul propus de astfel de teoreticieni a primit denumirea generică de **utopie**. Din punctul de vedere al înțelesurilor lui, acest cuvânt de origine grecească desemnează un loc comunitar care nu se întâlnește nicăieri, precum și o serie de fapte care nu au cum să se regăsească în realitatea apropiată. Societățile utopice recomandate de autorii amintiți sunt, în ultimă instanță, produse ale gândirii, visării și exprimării dorințelor lor, reprezentări ale unor lumi paralele ca etaloane sau ghiduri privitoare la ceea ce ar trebui să fie societatea concretă. Aceasta din urmă rămâne, totuși, tema centrală, fiind atât cauza cât și scopul descrierilor și explicațiilor utopice.

Oricât ar fi de surprinzătoare și îndrăznețe, utopiile sunt stocări de semnale analogice și instituiți teleologice racordabile la societate. Argumente în sprijinirea acestei idei stau, spre exemplu, cele mai multe dintre elementele concrete menționate de Platon despre „cetatea ideală”, dintre cele relatate cu lux de amănunte de To. Campanella cu privire la „cetatea soarelui”, de Th. Morus cu referire la insula utopiienilor ori dintre cele precizate de Ch. Fourier în legătură cu funcționarea comunității de tip „falanster” ș. a. Despre acestea se constată cu ușurință că nu au fost în totalitate niște născociri, ci în cantitate semnificativă au fost preluări din mediul social de proximitate. Altfel spus, ei au selectat, pentru a fi cât mai convingători, acele structuri și funcții din realitatea socială imediată, despre care se știa că se realizează la un nivel precar și că ar trebui transformate în așa fel încât să răspundă unor *vechi expectanțe ori imperative ale întregii umanități*: bunăstare materială, bine colectiv, armonie relațională, educație de bază și diferențiată, selecție maritală socialmente atestată, sănătate socială, echilibru intergenerațional, integrare socială, ordine socială, solidaritate, justiție socială, complementaritate, asistare socială, contract social etc.

Obsedați de aceste repere valorice, gânditorii utopici au realizat construcții raționale despre modul cum ar trebui să fie societatea, însă

omițând raportarea lor efectivă la problemele societății reale. În cazul în care ar fi înfăptuit conectarea de rigoare, teoriile lor nu ar mai fi rămas *construcții în sine*, ci ar fi căpătat aura unor valori sociale sublime de orientare colectivă, adică ar fi devenit expresii ale **idealurilor sociale** (Stan, p. 295). Inclusiv societățile în care au trăit gânditorii atestați ca utopici au avut propriile idealuri sociale, care nu erau pure formule utopice și, ca atare, nu trebuie asimilate utopiilor. În viziunea unui reputat etician, George Moore, un ideal social este un superlativ dezirabil, „cel mai mare bine posibil” pentru o societate dată și o măsură a performanței absolute la care poate aspira omul (Moore, 1997). Fiind un maxim posibil, idealul social nu va fi atins în întregime niciodată, dar influențează și orientează masiv interesele, manifestările, opiniile, voințele oamenilor prin diverse instanțe de formare, atestare și coerciție socială. Așadar, *în raport cu performanța culminantă, instituită de ideal, indivizii se situează întotdeauna mai jos*, dar nu cu toții la același nivel. Poziționarea pe o anumită treaptă este în funcție de foarte mulți factori, cei mai importanți fiind dependenți de calitățile bio-psiho-socio-culturale ale persoanei, abilitățile particulare de speculare pragmatică a acestor calități și gradul de implicare a instituțiilor sociale în stimularea indivizilor de a se apropia cât mai mult de ideal.

Receptivi față de ceea ce recomandă idealul social și în urma valorificării factorilor contextuali personali, sociali, obiectivi, subiectivi, economici, culturali etc., indivizii tind să se grupeze în câteva categorii sau *intervale sociale de clasificare*. Performanțele faptelor lor și natura efectelor provocate de aceștia mediului social îi recomandă și încadrează în tipologii umane mai mult sau mai puțin extinse: privindu-i prin prisma treptelor de școlaritate parcurse vom avea o anumită clasificare, plecând de la mărimea veniturilor lor vom identifica alte intervale de grupare, alte tipuri de oameni vom delimita după nivelul lor de creativitate, statut civil, apartenență rezidențială ș. a. m. d.

Rezumându-ne strict la criteriile socio-asistențiale privitoare la *contribuția indivizilor la stabilitatea și continuitatea societății*, precum și la *nivelul dependenței indivizilor față de mediul social* vom demarca două mari categorii umane (Neamțu, Stan, 2005, p. 67 și urm.): prima dintre ele definește **normalitatea socială**, întrucât include cei mai mulți oameni, aceștia dispunând de resurse existențiale suficiente, apropiin-

du-se la un grad acceptabil de exigențele idealurilor sociale și garantând prin actele lor asistențiale reproducerea socio-culturii în care trăiesc; cea de a doua o considerăm a fi a **anormalității sociale**, deoarece cuprinde numai oamenii care nu corespund tiparelor „tiranice” ale majorității (Bryce, 1995). În această clasă categorială se înscriu deopotrivă indivizii care au calități mai performante decât media socială (eroii, savanții, talentații etc.), dar și cei care se clasifică sub această medie (analfabeții, șomerii, ereticii, alcoolicii, bolnavii incurabili etc.). Despre cei dintâi spunem că reprezintă *categoria anormalității dezirabile sau a supranormalității*, pentru că au indici excepționali de reușită, provoacă dezvoltarea societății și se apropie cel mai mult de conținuturile idealurilor sociale. Despre cei din urmă se poate afirma, cu destulă ușurință, că alcătuiesc *sfera anormalității indezirabile sau a subnormalității*. Scenariile și improvizațiile utopice, precum și obiectivele cuprinse în idealurile sociale ar trebui să fie orientate nu atât spre procurarea de beneficii pentru cei care figurează în structura anormalității dezirabile ori în cea a normalității, ci spre indivizii care nu reușesc să depășească, prin propriile forțe, condiția subnormalității. Altfel spus, atât utopiile cât și idealurile sociale sunt proiecții apărute în special în împrejurări sociale critice, reflectă nivelul deficitelor funcționale ale societății și reclamă atât inițierea, cât și aplicarea unor măsuri asistențiale de compensare a anormalității sociale.

Conceptul de *anormalitate* are, de regulă, o conotație negativă, indicând toate acele persoane, acțiuni, interese, situații, stări care nu ating standardele de performanță ale normalității sociale sau ale confortabilității curente, obișnuite, de bază, dominante. Din raportarea la cele două forme ale anormalității, se deduce faptul că societatea devine îngrijorată cu adevărat doar în privința subnormalilor ei și nicidecum în legătură cu ceea ce li se întâmplă anormalilor dezirabili. Rolurile sociale ale ultimilor sunt benefice sistemului social, ajutând pe de o parte indivizii care aparțin normalității sociale să-și optimizeze conținuturile valorilor lor, iar pe de altă parte contribuind la modelarea pozitivă a persoanelor și grupurilor subnormale. De altfel, anormalitatea socială dezirabilă devine rareori subiect de patologie socială și numai în conjuncturi cu totul izolate devine caz de intervenție socială corectivă.

Situându-se cel mai jos în ierarhiile spațiului social, anormalii indezirabili sau subnormalii trebuie asistați, recuperați și (re)introduși în circuitul funcțional al normalității. De aceea societatea este constrânsă să știe în orice moment care îi sunt categoriile de subnormali pe care este nevoită să le asiste, care sunt resursele asistențiale pe care le poate mobiliza, cât de mult trebuie să dureze aplicarea eforturilor asistențiale, care situații de asistat se impun ca priorități, în ce măsură practicile asistențiale sunt compatibile cu idealurile individuale și sociale, de ce strategiile și gesturile asistențiale sunt considerate uneori demersuri utopice și nu fapte de solidaritate socială, ce fel de servicii și prestații sociale este capabilă să ofere etc. Dacă aceste aspecte sunt conștientizate, inventariate și investigate de societate pe un fond accentuat de insatisfacție individuală și de grup, atunci descoperirea, organizarea și perfecționarea unor răspunsuri sociale de contracarare apar drept consecințe firești.

2. Caracteristici esențiale ale unui sistem asistențial optim.

Într-un mediu social sănătos, persoanele care formează spațiul normalității, precum și cele care alcătuiesc zona socială de supranormalitate se mobilizează, formal și informal, pentru a-i asista pe indivizii din categoria subnormalilor. În privința manifestărilor de tip *informal*, ele practică în mod natural bioaltruismul și altruismul ocazional prin acte de milostenie, donație, filantropie. În plan *formal*, ele organizează instituții profilate doar pe activități de asistență socială, instruiesc personalul specializat în acte de asistare, construiesc strategii de asistență, identifică indivizii care au nevoie urgentă de intervenții comunitare, gestionează resursele de utilizat în demersurile asistențiale, contribuie cu fonduri și bunuri la constituirea capitalurilor protecției sociale, se înseamnă în structuri voluntare pentru a acționa împotriva fenomenelor sociale de subnormalitate etc. Atât timp cât sunt recunoscute oficial și recomandate socialmente, toate aceste ipostaze de implicare individuală și grupală, informală și formală reprezintă domeniul protecției sociale și intră în compunerea forțelor unui sistem asistențial.

Capacitatea asistențială a unei societăți este definită, înainte de toate, prin ceea ce pot face *asistenții sociali profesioniști* pentru cetățenii ei. Oferta de servicii de asistență socială și, mai ales, gradul de recuperare

și restituire a devianților în sfera normalității sociale reprezintă criteriile cele mai de seamă în reflectarea dimensiunilor acestei capacități. În plus, aceleași criterii marchează *diferențele de potențial asistențial existente între societăți* și devin indicatorii incontestabili în clasificarea și ierarhizarea mediilor sociale. În atestarea nivelului evoluției unei societăți date se cuvine, deci, să luăm în calcul nu doar performanțele ei economice, științifice, educaționale, juridice, medicale etc., ci și pe cele din domeniul asistenței sociale. În același timp, nu trebuie neglijate rolurile asistențiale complementare jucate de *nespecialiștii în asistența socială*: colegi de serviciu, vecini, co-religionari, co-etnici, practicanți caritabili, prieteni, organizații sindicale etc. În multe cazuri, implicarea celor cuprinși în această enumerare este preferată de beneficiarii actelor de asistare, ei interpretând intervențiile sociale oficiale ca gesturi birocratice ori ca expresii ale unor rațiuni practice, prin care corpul social se protezează, de fapt, pe sine, și nicidecum ca exprimări ale atașamentului socio-afectiv ori ca rezonanțe imediate ale societății la nevoile lor.

Manifestarea reactivă, impulsionată de responsabilitatea morală a cetățeanului obișnuit, devine, în special în situații de criză, o sursă de amplificare a capacității asistențiale atât prin particularitățile socio-afective exprimate în momentele de emulație solidară, cât și prin compunerea, promovarea și aplicarea sumară a unui plan anticriză paralel celui formal. Ambele ipostaze conduc la *starea de coerență sistematică* (Schnapper, 2004, p. 25), respectiv la structurarea unei logici acționale interne corpului social, prin punerea în relație a capacităților asistențiale (formale și informale), pe de o parte, și a exigențelor idealurilor sociale, pe de altă parte. Inclusiv atunci când societatea funcționează la cota de avarie și este capabilă să-și asigure existența doar la un nivel de supraviețuire, nu lipsesc în totalitate raportările la ideal sau la perfecțiunea socială. De această dată, însă, conținuturile idealurilor par lipsite de orice fundament și se apropie de caracteristicile atribuite mai curând utopiilor sociale; construcțiile teoretice riscă să devină, în asemenea împrejurări, „nouvorbe” sau „delicte de gândire” (Orwell, 1991, pp. 263-275), finalizate în imaginarea unei societăți total nespecifice, compusă din oameni care par a avea o cu altă natură și nu mai pot fi comparați aproape deloc cu lumea reală.

Amploarea și varietatea crizelor transformă mult societățile, atât în sens negativ cât și în sens pozitiv, iar schimbările petrecute în planul realității sunt urmate de glisaje și reasezări de ordin conceptual: *uto-piile sociale mai sunt acceptate doar ca aberații, formulări năstrușnice sau vise orientative pentru viitorul îndepărtat al omenirii, idealurile sociale sunt confundate destul de ușor cu ideile perfecționiste apărute înainte de intrarea în epoca postmodernității, iar normalitatea socială este asumată ca standard ideal de funcționare comunitară* (Godin, 2005). Înălțimea proiectată și socialmente justificată a perfecțiunii sociale este, astfel, foarte mult corijată și coborâtă. Paradoxal, se ajunge până la echivalarea ei cu funcționarea optimă a sistemului social și, implicit, la cenzurarea drastică a acelor aspirații individuale și de grup care nu pot fi împlinite cu ușurință sau care revendică intervenția auxiliară a sistemului asistențial.

„Dacă lumea ar fi un loc perfect, atunci ea ar oferi tuturor o casă sigură și călduroasă, o sursă adecvată de hrană, slujbe bune, asigurări medicale, iubire și îngrijire pentru prieteni și familie. Ar fi o lume cu niveluri minime de stres, delincvență și suferințe. Toți oamenii ar avea o viață satisfăcătoare și plină de bucurii. Activitatea de asistență socială există pentru că lumea nu este perfectă. Asistenții sociali vin în sprijinul oamenilor și al instituțiilor societății pe măsură ce ele se confruntă cu fel de fel de imperfecțiuni” (Morales, Sheafor, 1989, p. 3). În mod surprinzător, cele mai multe dintre elementele atribuite unui asemenea „loc perfect” (locuință, hrană, loc de muncă, sănătate fizică etc.) sunt definitorii pentru normalitatea existențială. Faptul că ele au fost, totuși, nominalizate pentru a indica perfecțiunea socială sugerează schimbarea categorică a filosofiei actuale despre utopie, ideal, mijlocie socială sau normalitate socială:

a. societatea postmodernă respinge utopia și asociază perfecțiunea cu o performanță încă nerealizată, dar realizabilă (Galbraith, 1997, p. 13);

b. idealurile contemporane au conținuturi culturale foarte înalte și variate, legate de experimentare, astronomică, inginerie genetică, automată, informatică etc., dar performanțele care se obțin în aceste domenii sunt mult prea puțin corelate cu finalități de ordin social;

c. crizele, de orice fel (financiare, morale, ecologice, politice, demografice etc.), fie sunt chiar de la debutul manifestărilor lor și crize de tip social, fie dobândesc treptat o pronunțată dimensiune socială, prin multitudinea perturbărilor aduse sistemului social;

d. starea critică sau non-critică a societății este definită nu atât prin tipurile de crize de care este ea afectată, cât mai ales de imperfecțiunile cu care se confruntă mijlocia socială sau majoritatea populației și de durata persistenței acestor imperfecțiuni;

e. cu cât convulsiile sociale și șocurile disfuncționale din societate sunt mai ample, cu atât expectanțele direcționate spre protecția socială sunt mai numeroase, iar solicitările privitoare la înființarea unui sistem asistențial ori la perfecționarea celui deja existent sunt resimțite ca imperative;

f. activitatea inefficientă a sistemului asistențial determină transformarea internă, permanentă a acestuia, precum și revizuirea poziției ocupate de el în cadrul sistemului social. Restructurările organizatorice, modificarea procedurilor de calificare a personalului, renegocierea cantității fondurilor destinate asistenței sociale, redefinirea conținuturilor valorilor aferente populației înscrise în intervalul de normalitate socială etc. sunt schimbări necesare, care răspund unui complex coercitiv solicitat de familie, școală, religie, poliție, justiție ș. a. m. d. Același complex, care are ca misiune „direcționarea ordinii sociale prin sancționarea comportamentelor deviate”, este nevoit să accepte faptul că schimbările potrivite sunt cele „teritorializate”, orientate spre păstrarea specificului comunitar, întrucât „nu poți scăpa unei ordini care transmite, din generație în generație, un sistem particular de valori” (Ogien, 2002, p. 53).

Sistemul de asistență socială, în conformitate cu aceste optici explicative, deține o serie de particularități relevante mai ales pentru *dinamica și complexitatea funcționării lui*: antrenează elemente de noutate sau de adaptare, dar și elemente de conservare a valorilor comunitare; mobilizează capacități care depind de implicarea specialiștilor în asistența socială, dar și capacități exprimate reactiv de indivizi care nu au pregătire în acest domeniu; angajează mijloace formale aflate la dispoziția unor organizații și grupuri, precum și mijloace informale utilizabile doar de către persoane reactive în raport cu problemele de rezol-

vat; admite manifestări justificate și modelate de constrângeri de ordin moral, dar și manifestări generate preponderent de îndeplinirea unor obligații legislative; agreează sursele generatoare de echilibru și normalitate la nivel individual ori grupal atât în funcție de *input*-uri, cât și pe bază de *output*-uri etc.

Din înțelegerea sistemului de asistență socială drept emergență a crizelor din societate, deducem nu numai cât de dificilă este funcționarea lui, ci și cât de variată este structura acestuia. Se consideră că orice sistem public de asistență socială are ca *elemente structurale* „instituțiile, serviciile și prestațiile,...legislația de specialitate, specialiștii și... beneficiarii lui” (Buzducea, 2005, p. 19). Fără a lua în considerație factorii determinativi ai sistemului asistențial (nevoile, trebuințele, conflictele, politicile sociale, natura reacțiilor beneficiarilor la actele de intervenție etc.), două componente trebuie adăugate și clar conturate în structura acestuia: *strategiile de rezolvare a problemelor sociale și categoriile de resurse utilizabile*.

Cel puțin *prima* dintre cele două menționate caracterizează, indubitabil, sistemele evaluate sau actuale de asistență socială, în care societatea demonstrează că a învățat din traumele trăite, erorile comise în experiențele trecute și are oricând pregătite câteva variante de acțiune anticriză: optează contextual pentru strategii asistențiale centrate pe beneficiari individuali ori pentru strategii axate pe probleme ale grupului; tolerează între anumite limite economia subterană (nereglementată fiscal și comercial) ca mediu de valorizare a muncii clandestine de supraviețuire; stimulează organizarea economiei sociale în forma cooperativelor, asociațiilor, fundațiilor etc. pentru a reduce impactul unor realități precum sărăcia, șomajul, excludiunea socială, abandonul școlar etc.; realizează asistarea socială prin utilizarea prevalentă a capacităților intervenționiste ale statului, prin mobilizarea potențialului mediului de proximitate în care trăiesc indivizii și grupurile de asistat, prin atragerea oricăror persoane, asociații, organizații, instituții dispuse să ofere sprijin celor care nu se descurcă singuri; orientează circumstanțial economia națională nu doar spre economia socială, ci și spre *economia de solidaritate* (Cace, 2006, p. 27), atât timp cât cererile unor categorii de subnormali (persoane cu dizabilități, persoane cu boli cronice, femei abuzate, minorități etnice continuu discriminate, imi-

granți incapabili de incluziune ș.a.) nu se rezolvă și bulversează stabilitatea întregului sistem social.

A deține **strategii de abordare a problemelor sociale** și, implicit, a avea soluții de principiu la acestea, înainte ca ele să fie întâlnite efectiv în societate, reprezintă dovada existenței unei însemnate capacități de control asupra crizelor sociale. Orientarea strategică, prestabilită în raport cu disfuncția de rezolvat, constituie o structură consistentă a sistemului asistențial măcar pentru faptul că oferă acestuia elementele unei reacții avizate și prompte. Cele mai multe dintre aceste elemente sunt deduse din experiențe similare ori asemănătoare, care au afectat sistemul social nu cu mult timp în urmă, precum și din accepțiunile majorității populației despre normalitatea socială. În felul acesta, oamenii care aparțin unui spațiu socio-cultural nu mai cad în eroarea de a considera perfecțiunea socială ca având conținut identic cu normalitatea socială. Practic, ei ajung la concluzia că nu este corect să supraliciteze în privința calităților pe care ar trebui să le aibă normalitatea, pentru că le-ar schimba mult prea mult amplitudinea obligațiilor lor asistențiale. Cu alte cuvinte, prezența structurală a unor strategii asistențiale consolidează autoritatea sistemului de asistență socială și îl forțează să fie mult mai ancorat la realitate. Procedând astfel, sistemul ajunge să definească normalitatea socială nu ca pe un mediu uman din care lipsesc aspectele patologice, ci ca pe un spațiu socio-demografic afectat mai mult sau mai puțin tocmai de astfel de aspecte, dar capabil să le atenueze ori înlătore efectele indezirabile.

Cea de *a doua componentă* care trebuie neapărat inclusă în suita elementelor structurale ale sistemului asistențial este indicată de *varietatea și cantitatea resurselor disponibile*. Așa după cum într-un sistem oarecare părțile relaționează între ele, iar supraviețuirea lui depinde de gradul de satisfacere a relației, la fel în cadrul sistemului asistențial există ordonări de *tip lanț* sau *intercondiționări funcționale stabile*: *trebuințele* actorilor sociali reclamă apariția *prestațiilor și serviciilor sociale*; desfășurarea controlată și previzibilă a prestațiilor și serviciilor s-a concretizat în organizarea unei ample rețele de *instituții asistențiale*; durabilitatea registrului instituțional dintr-o societate depinde de *alocațiile bugetare* primite și, în general, de resursele consumabile; mărirea alocației este condiționată longitudinal de conținuturile idealurilor

sociale, iar în plan curent de *legislația asistenței sociale*; prevederile legislative sunt aferente *categoriilor de beneficiari*; stabilitatea îndelungată a tipurilor de beneficiari delimitează *ante factum* una sau mai multe *strategii asistențiale* ș. a. m. d.

Dereglarea sau absența unei părți din acest lanț de intercondiționări fie declanșează alarma în legătură cu funcționarea anevoioasă a ansamblului social, fie separă părțile acestuia conservându-le pe fiecare la un nivel minimal, fie blochează în întregime fluența intrasistemică. Impasul pe care îl cunoaște sistemul asistențial în astfel de împrejurări poate fi atenuat, dacă are la dispoziție **resurse** suficiente. Această structură reușește să micșoreze în bună măsură starea deficitară a exprimării celorlalte structuri, inclusiv atunci când se comit erori de distribuție către beneficiari.

Prin *resursă asistențială* înțelegem *orice element care poate fi mobilizat pentru evitarea pierderii de către indivizi și grupuri a trăsăturilor normalității sociale, precum și pentru restituirea socială a celor care au retrogradat în rândurile anormalității indezirabile*. Potrivit acestei definiții, intră în categoria resurselor atât bunuri alimentare, articole de îmbrăcăminte, ajutoare financiare, transport public gratuit, adăposturi sociale, medicamente gratuite etc., cât și reacțiile de atașament emoțional, conținuturile actelor de consiliere, atitudinile morale, principiile umaniste, voința asistențială, politicile publice, capacitatea empatică, spiritul de sacrificiu etc. Până și abilitățile, responsabilitățile, competențele, capacitățile organizatorice, instinctele celor implicați în activități asistențiale intră în clasa *resurselor de asistență socială*.

Abundența resurselor reprezintă premisa valorificării avantajelor tuturor celorlalte componente ale sistemului asistențial, însă prin respectarea condițiilor presupuse de *justiția socială*. În caz contrar, faptul de a vehicula multe resurse asistențiale poate deveni motiv de discordie grupală și de etichetare a sistemului social ca nedrept. Dacă prin justiție socială se desemnează situațiile în care „toți membrii unei societăți beneficiază de aceeași protecție, aceleași drepturi, oportunități, obligații și beneficii sociale” (Krogsrud Miley, O’Melia, DuBois, 2006, p. 28), atunci se subînțelege că ar fi acte de injustiție atât neatribuirea resurselor către cei care au nevoie de asistență socială, cât și consumarea de resurse cu persoane care nu intră în categoria celor care trebuie asis-

tați. Stocul de resurse devine referențial credibil atât timp cât sistemul asistențial își proiectează funcționarea prin raportare nu la utopii sociale sau la idealuri neadaptate stărilor sociale de criză, ci prin urmărirea unor finalități precise, presupuse de normalitatea socială. Totodată, justiția socială pare să se obțină în mod firesc, dacă există repere suficiente care să orienteze împărțirea resurselor și, mai ales, dacă ele corespund, din punct de vedere cantitativ, scopurilor sistemului și beneficiarilor lui.

Distanța care separă pe cei care fac parte din anormalitatea indezirabilă de cei care alcătuiesc normalitatea socială este mult mai ușor de surmontat, decât distanța creată între conținuturile idealurilor sociale și posibilitățile socio-culturale concrete ale subnormalilor sistemului social. Acest gen de distanță se exprimă direct proporțional cu referire la mărimea cantității de resurse antrenate în actul asistențial și invers proporțional în ceea ce privește probabilitatea practicării justiției sociale: *cu cât distanța socială de recuperat este mai mare, cu atât necesarul de resurse asistențiale este mai mare și cu atât probabilitatea respectării justiției sociale în toate cazurile este mai mică; cu cât distanța socială de recuperat este mai mică, cu atât resursele revendicate de producerea actului asistențial sunt mai puține și cu atât probabilitatea respectării exigențelor justiției sociale este mai mare.*

Asemenea tendințe de corelare între distanța socială, resursele asistențiale și justiția socială nu se confirmă în toate momentele: distanța socială mare este depășită, uneori, cu cantități mici de resurse asistențiale, dar cu implicarea masivă a economiei sociale și a economiei de solidaritate (Netedu, 2013, pp. 3-11); distanța socială mică se păstrează sau chiar se adâncește, alteori, pentru că distribuția resurselor se face în baza principiului solidarității, dar prin neglijarea principiilor justiției sociale; resursele (individuale și colective, private și comunitare, materiale și spirituale etc.) primesc atestări și recunoașteri diferite în funcție de beneficiarii lor, de obiectivele pe care ei le urmăresc, de importanța contextuală care li se acordă, de filiera prin care ele ajung la dispoziția asistaților ș. a. m. d. În general, atunci când într-o societate există o cantitate considerabilă a resurselor care pot fi distribuite către populație, sistemul asistențial care le gestionează lasă impresia că este și performant. În realitate, toate sistemele naționale de asistență socială

au resurse mai puține decât necesarul anihilării crizelor de care sunt afectate, dar acest aspect nu le clasifică automat ca fiind neperformante; cele care reușesc să se adapteze rapid, să completeze „din mers” resursele repartizate prin legea bugetului și, mai ales, obțin performanța de a dezamorsa tensiunile sociale prin antrenarea eficientă a economiei sociale pot fi considerate ca fiind, fără îndoială, performante sau de succes.

Din multitudinea caracteristicilor asistențiale menționate până în acest moment rezultă că domeniul asistenței sociale nu trebuie să rămână, o construcție de principiu, pur teoretică sau o alternativă „pe hârtie” la realitatea critică. Dimpotrivă, credibilitatea lui este cu atât mai mare cu cât efectele anticriză pe care le provoacă sunt mai puternice, în pofida minusurilor teoretice ori stângăciilor organizatorice suportate. Reacțiile față de subnormalitatea socială și restrângerea sferei de acțiune a acesteia conferă asistenței sociale statutul de domeniu vital pentru orice societate. Datorită importanței lui și, în special, datorită specificității structural-funcționale prin care se remarcă, i se poate atribui statutul de sistem (asistențial). De asemenea, perspectiva sistemică de analiză și interpretare a asistenței sociale ne permite ca, în același timp cu delimitarea trăsăturilor valabile tuturor sistemelor, indiferent de natura lor, să identificăm mai multe ipostaze ale sistemului asistențial prin care el se individualizează și devine definibil în multe moduri:

- a. *Sistem închis*: necesarul funcțional se acoperă din resurse interne, iar starea de echilibru este compromisă pe măsură ce nivelul consumului de resurse ajunge la un nivel inferior producției acestora. Diminuarea și epuizarea resurselor se vor regăsi în diverse forme de criză în asistența socială.
- b. *Sistem deschis*: intrările din mediul extern sunt admise până la nivelul asigurării echilibrului intern, păstrării emergenței elementelor proprii și a identității funcționale specifice, aspectele de continuitate rămânând mai numeroase și definitorii în comparație cu cele de noutate. Elemente precum tradiția, politica, nevoia socială, prejudecata, neîncrederea etc. pot grăbi sau încetini ritmul și amploarea dechiderilor, după cum pot forța

păstrarea deschiderii pe durate foarte mari ori, dimpotrivă, închiderea sistemului deîndată ce disfuncțiile lui sunt rezolvate.

- c. *Sistem focal* (Krogsrud Miley, O'Melia, DuBois, 2006, pp. 70-71): focusarea sau centrarea precisă a demersurilor asistențiale prin delimitarea nominală a beneficiarilor (indivizi, familii, grupuri etnice, comunități rezidențiale etc.) și tratarea acestora plecând de la un referențial evident (resurse, client, asistent social etc.) prin raportări succesive la întreaga structură implicată, în vederea descoperirii interinfluențelor, soluțiilor imediate și de perspectivă, necesarului de resurse etc.
- d. *Sistem comunitar*: pericolele reale sau iminente preocupă un număr mare de indivizi, aceștia fiind reușiți prin multe aspecte comune (resurse, reguli morale, norme juridice, similaritate axiologică, voință colectivă, stil de viață, interese etc.). Beneficiarii actelor de asistare, pe lângă faptul de a primi o parte din resursele comunitarilor, capătă confortul psihic de a nu fi respinși ori ignorați de semenii din preajma lor, precum și garanția că mai au șanse de a fi reintegrați în normalitatea socio-culturală. În plus, realizatorii actelor de asistare protejează comunitatea gândind nu doar la persoanele cărora le sunt destinate măsurile asistențiale, ci și la posibilitatea (indezirabilă) de a deveni ei înșiși subiecții unor asemenea măsuri.
- e. *Sistem organic* (Geraud, Leservoisier, Pottier, 2001, p. 135): societatea este echivalată cu o totalitate de părți („organe”) interdependente, care înseamnă mai mult decât suma părților și care obține o natură proprie, de supraorgan, atât timp cât ajunge la o funcționalitate sensibil diferită de cea a tuturor componentelor ei. Reproducerea structurilor și stărilor optime ale societății reprezintă o tendință permanentă a acesteia și presupune compatibilizarea elementelor care o configurează, satisfacerea funcțiilor lor, precum și organizarea optimă a domeniului asistenței sociale în scopul corectării dereglărilor organice.
- f. *Sistem pluralist*: fiecare categorie de beneficiari ai asistenței sociale afectează în mod specific societatea și, din acest motiv, necesită analize științifice atât din perspectiva părții tipologice sau domeniului în care se încadrează (copii abuzați, toxicomani,

persoane traficate, familii cu mulți copii, mame adolescente ș. a.) în raport cu sistemul asistențial, cât și din perspectiva considerării fiecărei părți (copil, familie, migranți, șomeri, vârstnici ș. a.) ca având calitățile unui sistem de asistență socială. Domeniile asistenței sociale (Șoitu, Rădoi, 2008, p. 110 și urm.) devin sisteme, potrivit acestei premise explicative, iar sistemul asistențial primește calitatea unui *sistem de sisteme*.

Dacă fiecare domeniu asistențial indică o traumă socială și o clasă de beneficiari care revendică tratament asistențial prioritar, atunci societatea dobândește o imagine de organizație uriașă, asaltată de numeroase urgențe cărora nu știe în ce măsură le va putea face față. Ca atare, ea este nevoită să introducă diverse criterii de delimitare a beneficiarilor actelor ei: numărul traumatizaților, genul solicitanților, gradul de dependență față de intervențiile asistențiale, vulnerabilitatea cauzată de vârstă, receptivitatea subiecților la măsurile de protecție etc. Cel mai relevant criteriu în eșalonarea priorităților acționale ale sistemului de asistență socială rămâne *nivelul de abatere indezirabilă față de normalitatea socială*: persoanele depresive, fără nici un fel de venit, dependente de alcool, marcate de dizabilități severe, copiii orfani, vârstnicii dependenți ș. a. merită o atenție asistențială nu doar sporită, ci și prioritară comparativ cu persoanele care au absolvit de puțin timp școala și nu au loc de muncă, care au venituri mici, care nu sunt receptive la demersurile asistențiale îndelungate ale societății, persoanele vârstnice nedependente ș. a. Diferențierea tipurilor de beneficiari și de intervenții asistențiale trebuie realizate pentru a evita supradimensionarea impactului generat de unele probleme sociale și pentru a distribui resursele insuficiente pentru toate cazurile, ținând cont nu doar de dreptul tuturor cetățenilor la asistență socială, ci și de ordinea comunitară indusă de morală.

Aceasta din urmă îl determină pe individ să adopte comportamente care dau vigoare și sustenabilitate sistemului asistențial: nu invocă deloc dreptul la asistență socială sau recurg la prevederile acestuia doar în ultimă instanță; caută soluții preponderent informale de ieșire din starea de criză, prin angajarea unor eforturi (personale, familiale, ale vecinătății) care să solicite cât mai puțin mediul societal; compară presiunea satisfacerii nevoilor proprii cu amploarea neajunsurilor altor

comunitari și acceptă întâietatea asistențială a situațiilor grave; adaptează semnificativ nivelul personal al aspirațiilor și calității vieții, raportându-se atât la penuria de resurse, cât și la sancțiunile morale pe care i le-ar putea aplica mediul rezidențial, dacă ar proceda altfel; se convertește contextual din poziția de asistat în cea de realizator de asistență socială, din ipostaza de consumator în cea de creator și ofertant de resurse asistențiale etc. Implicit sau explicit, tot morala ordonează funcționarea sistemului de asistență socială în sensul de a nu atrage un număr mult prea mare de beneficiari, ci de a-i forța pe cei care au acest statut la un moment dat să acționeze cât mai rapid pentru schimbarea lui.

Sistemul asistențial este un sistem de sisteme dispuse relativ ierarhic, iar cibernetica acestuia nu înseamnă blocarea ansamblului ca efect al crizei uneia dintre părțile lui, ci corelarea părților pentru compensarea insuficiențelor interne, pe de o parte, și salvagardarea întregului social, pe de altă parte. Nu doar ceea ce aparține sistemului este esențial pentru starea lui, mai ales dacă el se confruntă cu dificultăți alarmante. Ceea ce se întâmplă în afara sistemului asistențial poate deveni, uneori, atât de important încât să fie asumat ca și cum ar fi parte integrantă a acestuia. Într-o astfel de poziție se află economia socială în raport cu sistemul de asistență socială, ea contribuind decisiv la realizarea multora dintre funcțiile lui.

3. Economia socială – soluția de complementaritate a sistemului asistențial. Prin *economie*, în sens general, sunt indicate enorm de multe aspecte, greu de surprins într-o definiție sumară. Printr-un singur concept sunt desemnate deopotrivă bunuri, servicii, ocupații, relații presupuse de realizarea producției, schimbului, consumului ori răsplătirea muncii, preocupările oamenilor de a face economii prin limitarea cheltuielilor, de a administra eficient resursele în vederea îmbogățirii, de a media relația dintre scopuri și mijloace în proiectarea comportamentelor umane etc.

Economia socială este o formă de economie prin care rezultatele structurilor și activităților de genul celor cuprinse în înșiruirea anterioară sunt valorizate în spirit asistențial. Altfel spus, o serie de fapte atestate ca fiind de tip economic devin *fapte de economie socială*, întrucât joacă rol de „vehicul de transformare pe calea de la marginea

socialului înspre viața obișnuită a comunității” (Cace, 2010, p. 35). Concret, cei care își organizează activitatea economică în forma faptelor de economie socială se remarcă în mediul social ca ofertanți de locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități, facilitatori de orientare a persoanelor greu acceptate pe piața muncii către surse sigure de venituri, creatori de ocazii de remarcare și valorificare a capacităților individuale de muncă deținute de către cei socialmente compromiși, formatori de opinie favorabilă valorilor umaniste ale repartiției, consumului subvenționat și incluziunii sociale etc. În conformitate cu acest mod de proiectare a relației dintre domeniul economic și cel social, funcționarea economiei sociale se regăsește în producerea de *resurse complementare pentru sistemul de asistență socială* și în crearea de șanse suplimentare de menținere a indivizilor în perimetrul normalității sociale.

În orice sens am privi economia socială, destinația ei asistențială este evidentă: „în sens exhaustiv, structura de economie socială este definită ca fiind organizația deținută și controlată...democratic de un grup de persoane, reunite...voluntar, care au ca scop satisfacerea unor nevoi de natură economică și socială și care generează impact social semnificativ pentru grupurile sociale vulnerabile...În sens restrâns, organizația de economie socială are o profundă misiune socială, desfășoară activități economice și utilizează resursele obținute, indiferent de sursă, pentru a finanța forme de suport social pentru grupurile sociale vulnerabile” (*Ghid de bune practici în economie socială*, 2013, p. 15). Se înscriu în economia socială toate inițiativele economice („întreprinderi sociale”, „afaceri”) din sectorul public și privat de genul companiilor care oferă locuri de muncă special înființate pentru persoanele defavorizate, organizații non-profit de tipul fundațiilor, asociațiilor, uniunilor, cooperativelor axate pe furnizarea de servicii comunitare și valorificarea în comun a unor resurse (mai ales cele locale), grupuri de caritate constituite pentru sporirea beneficiilor publice, grupuri de întrajutorare în situații limită sau speciale, servicii gratuite de găzduire a copiilor și maturilor care nu au locuință, comercializarea unor produse de bază la prețuri care să permită cumpărarea lor de către persoanele cu venituri mici, angajarea voluntară în prestarea de activități de muncă în folosul celor dependenți de asistența socială etc.

Dimensiunea economică a inițiativelor surprinse în această enumerare este serios eclipsată de dimensiunea lor socială. Faptul economic nu este lăsat să se orienteze liber, ci este constrâns să evolueze în favoarea categoriilor sociale devenite victime ale diverselor forme de criză. Transformarea unor părți ale economiei libere în economie socială este, deci, o consecință firească a ghidării faptelor economice nu atât după cererea exprimată de piață, cât după nevoi ale persoanelor aflate în impas.

O asemenea transformare ar trebui să pătrundă mult mai adânc în structura economiei, pentru că ar însănătoși semnificativ sectoarele economice. Iată câteva argumente, în sprijinul acestei afirmații: **a.** ori de câte ori producția economică se extinde mult mai mult decât absorbția ei pe piață, produsele apar ca obiecte de prisos sau lipsite de finalitate și ar căpăta sens, dacă ar primi destinații sociale sau asistențiale; **b.** cantitatea mare de mărfuri, nesuținută de o cerere cel puțin la fel de mare pe piață, forțează scăderea prețului până la nivelul social sau de non-profit al mărfii și, implicit, înlesnirea accesului la consum pentru categoriile sociale marginale; **c.** cuprinderea indivizilor vulnerabili în sistemul economiei libere ori în cel al economiei sociale înseamnă șansa valorificării, la costuri relativ mici, a unor capacități de muncă încă insuficient apreciate sau descoperite de societate; **d.** participarea extinsă la producție prin antrenarea unui număr mare de asociați generează starea de economie solidară, aptă să se schimbe cu ușurință în economie socială sau de caritate, deoarece stimulează democrația, egalitatea și coeziunea organizațională de tip comunitar; **e.** dezvoltarea economiei libere prin diversificarea rețelei de servicii adresate populației, concomitent cu păstrarea acestora în limitele moralității și justiției sociale, presupune raportarea faptelor economice nu atât la dorințele cele mai sofisticate și mai costisitoare ale consumatorilor, cât mai ales la nevoile asistențiale ale indivizilor vulnerabili ori la cerințele prevăzute de standardele normalității sociale.

Glisajul economiei de piață către economia socială se înfăptuiește în toate tipurile de societăți, numai că are motivații diferite în funcție de nivelul lor de dezvoltare și de amploarea crizelor pe care trebuie să le anihileze: pentru a respecta dreptul tuturor categoriilor de indivizi la existență civilizată, societățile dezvoltate au organizat sisteme puterni-

ce de asistență socială, iar atunci când acestea nu sunt destul de eficiente, intervine *raționalitatea socială* și dirijează economia în direcție asistențială (limitarea prin lege a nivelului unor prețuri, amânarea implementării unor tehnologii care ar desființa multe locuri de muncă, stimularea înființării de întreprinderi sociale, perceperea unor adaosuri comerciale foarte mari la mărfurile de lux pentru a obține resurse asistențiale suplimentare etc.); societățile mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic și care au sisteme de asistență socială mai puțin performante apelează cu precădere la *morală socială reactivă*, ca să asigure supraviețuirea locuitorilor (sensibilizarea generozității celor bogați, popularizarea cazurilor sociale, inducerea unei concepții minimaliste referitoare la consum, asocierea conținuturilor aspirațiilor cetățenești cu valori precum măsura, modestia și resemnarea, promovarea comportamentelor altruiste ca obligații și datorii morale etc.).

Indiferent de tipul generic în care încadrăm o societate, domeniul economic al acesteia are de suferit într-o măsură oarecare, mai ales atunci când ea se confruntă cu una sau mai multe genuri de criză: spre exemplificare, criza din sectorul educației scade calitatea forței de muncă, criza familiei reduce nivelul producției, criza politică afectează conținuturile comerțului exterior, criza morală schimbă în sens negativ reprezentările sociale despre muncă etc. În mod normal, mediul economic nu poate rămâne pasiv la astfel de situații extraeconomice și, în consecință, trebuie să aibă atitudini de opunere față de ele. Forma adecvată de implicare și răspuns din partea acestuia este permutarea, naturală ori controlată, a multor fapte economice în fapte de economie socială. Se obține în acest fel liantul dintre economie și sistemul de asistență socială, adică o uniune de forțe complementare în demersurile anticriză ale societății.

Beneficiile ocazionate de momentele consocierii forțelor economice și asistențiale sunt dintre cele mai profunde pentru societate. Iată avantajele cele mai relevante derivate din complementaritatea acestora: **a. reformularea concepțiilor despre om** prin fundamentarea lor pe axioma conform căreia ființa umană este chintesența existenței, iar eforturile de asistare, recuperare și restituire în mediul social a devianților nu trebuie niciodată suspendate, indiferent de cât de consistente ar fi costurile intervențiilor sociale ori de cât de mare este gradul de abatere

de la normalitatea socială; **b.** identificarea modalităților de *valorificare a potențialului individual și grupal din zona de proximitate*, mulți dintre consumatorii de resurse asistențiale având suficiente forțe economice, dar insuficiente abilități de utilizare a acestora ca să poată evita sau depăși condiția de asistat social; **c.** *antrenarea oportună a indivizilor vulnerabili în acțiuni de economie socială* și transformarea lor din poziția de potențiali asistați sociali în poziția de ofertanți de asistență socială; **d.** *redefinirea actelor economice și asistențiale* prin prisma raportării lor la valori precum demnitatea, onoarea, autorealizarea etc. (pe care beneficiarii și le păstrează, dacă simt că sunt tratați și prețuiți ca persoane) și nu doar din perspectiva raționalității scopului generic de a recupera social cazurile abaterii de la normalitate; **e.** *evitarea exagerării importanței domeniilor vieții sociale* prin recunoașterea fluctuațiilor rolurilor lor, precum și a situațiilor paradoxale pe care ele le generează: când societatea este în criză, pentru ieșirea din această stare are nevoie presantă de dezvoltarea economiei, însă obține creșteri evidente doar în ceea ce privește sistemul de asistență și economie socială; când societatea nu este marcată amenințător de criză, starea economiei libere este optimă, iar sistemul de asistență și economie socială fie stagnează, fie activează sporadic și preventiv, fie se perfecționează și organizează pentru a fi pregătit să replice la viitoarele crize.

Concluzie: Economia socială este un remediu elegant și subtil al societății, prin care sunt compensate ori ținute sub control deficiențe mari ale sistemului de asistență socială. Prin convertirea unor fapte economice, orientate de obicei spre profit, în fapte economice cu efecte asistențiale, se ocolește sau se amână declanșarea unor crize sociale. A coordona economia liberă în mod constant și a o aronda permanent asistenței sociale este dăunător pentru societate. În schimb, a o controla în momente de iminență a convulsiilor și crizelor este curativ și revigorant. Pentru sistemul de asistență, recursul la economia socială echivalează cu apelul la soluția de rezervă sau de ultimă instanță, care nu trebuie să se finalizeze cu eșec, cel puțin pe termen scurt. Cu cât reușește să implice mai mult comunitatea și cu cât angajează productiv mai mult pe individ, economia socială nu numai că îndepărtează pericolele

critice din societate, dar diminuează masiv costurile funcționării sistemului de asistență socială.

Bibliografie

1. Bryce, J. (1995). *The American Commonwealth*. Liberty Fund. Indianapolis.
2. Buzducea, D. (2005). *Aspecte contemporane în asistența socială*. Editura Polirom, Iași.
3. Cace, S. (coord.). (2006). *Economia socială în Europa*. Editura Expert, București.
4. Cace, S. (coord.). (2010). *Cele mai bune practici în sectorul economiei sociale În Grecia și în alte state ale Uniunii Europene*. Editura Expert, București.
5. Galbraith, J. K. (1997). *Societatea perfectă. La ordinea zilei: binele omului*. Editura Eurosong&Book, București.
6. Geraud, M.-O., Leservoisier, O., Pottier, R. (2001). *Noțiunile-cheie ale etnologiei. Analize și texte*. Editura Polirom, Iași.
7. *Ghid de bune practici în economie socială*. (2013). ADD Media Communication, București.
8. Godin, C. (2005). *Sfârșitul umanității*. Editura Știința, Chișinău.
9. Krogsrud Miley, K., Melia, M.O, DuBois, B. (2006). *Practica asistenței sociale*. Editura Polirom, Iași.
10. Moore, G. E. (1997). *Principia ethica*. Editura Du Style, București.
11. Morales, A., Sheafor, B. W. (1989). *Social Work – A Profession of Many Faces*. Allyn&Bacon, Needham Heights.
12. Neamțu, G., Stan, D. (coord.). (2005). *Asistență socială. Studii și aplicații*. Editura Polirom, Iași.
13. Netedu, A. (2013). „De la economia socială la economia solidară. Apropieri și diferențe specifice”. *Revista de economie socială*, nr. 3/2013. Editura Hamangiu, București.
14. Ogien, A. (2002). *Sociologia devianței*. Editura Polirom, Iași.
15. Orwell, G. (1991). *O mie nouă sute optzeci și patru*. Editura Univers, București.
16. Schnapper, D. (2004). *Comunitatea cetățenilor. Asupra ideii moderne de națiune*. Editura Paralela 45, Pitești.

17. Stan, L. (2003). *Problema idealului. Perspective moral-pedagogice*. Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași.

18. Șoitu, D., Rădoi, M. (2008). *Sisteme de acțiune socială*. Editura Fundației AXIS, Iași.